

Wiktor Werner

0000-0002-3004-6021

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Przekaz zawarty w twórczości zespołu Aria (Ария)
w kontekście badań nad współczesną kulturą rosyjską**

Celem artykułu będzie zbadanie fenomenu kultury masowej, jakim jest twórczość rosyjskiej grupy heavymetalowej Ария, w kontekście badań nad współczesną kulturą rosyjską i współczesnym rosyjskim społeczeństwem. Dla realizacji tego zadania istotne jest rozstrzygnięcie następujących kwestii:

1. Czym są fenomeny kultury masowej i w jaki sposób twórczość ww. zespołu jest jednym z nich?
2. W jaki sposób badanie fenomenów kultury masowej pozwala poznać kulturę ich twórców/odbiorców?
3. Czy zbadanie twórczości zespołu Ария jest poznawczo korzystnym działaniem (z perspektywy badań nad kulturą współczesnej Rosji)?

Masową kulturę możemy zdefiniować jako formę kultury, która powstała wraz z rozwojem XX-wiecznego modelu państwa opartego na powszechnej edukacji i dominacji klasy średniej (Kidd, 2014: 5) początkowo tylko w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych. Cechą charakterystyczną kultury masowej jest oddzielenie wytwórców dóbr kulturalnych od konsumentów, które nie występowało w przypadku kultury ludowej (Adorno 1992: 53–84). Kultura masowa tym różni się od kultury wysokiej, że dąży do maksymalnej reprodukcji swojej zawartości a nie do doskonałości przekazu. W związku z czym wszelkie reguły stylistyczne traktowane są jako umowne i elastyczne (Gans 1974: 67–100). Przynależność twórczości zespołu Ария do dyskursu kultury masowej nie budzi większych wątpliwości. Jest to twórczość kulturalna wytwarzana przez profesjonalistów i rozpowszechniana na skalę masową za pośrednictwem nowoczesnych środków przekazu.

Zjawiska kultury masowej traktowane są jako źródło do poznania stanu świadomości swoich odbiorców, gdy ich istnienie jest uwarunkowane popularnością – w tym kontekście dla badacza interesujący jest fenomen sprzężenia zwrotnego między treścią przekazu kulturalnego a responsem emocjonalnym odbiorcy (Storey 2003: 78–91).

Jako roboczą hipotezę tego artykułu przyjęto przypuszczenie, że twórczość powstałej w 1985 roku i istniejącej do dzisiaj rosyjskiej heavymetalowej grupy Ария,

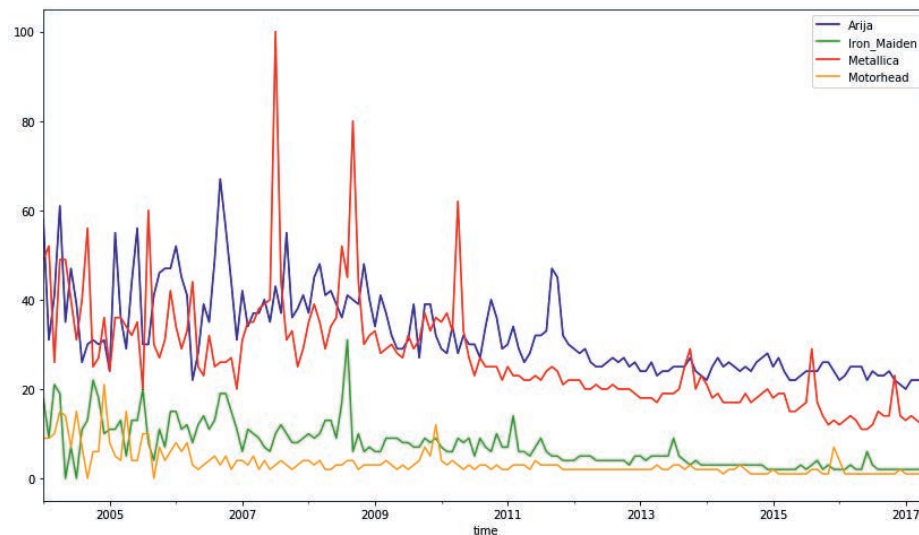
wzorującej się muzycznie na Iron Maiden (Трой, Троерубов, Пушкина 2005: 22–23), lecz oryginalnej pod względem poetyckim może stanowić ciekawy obiekt interpretacji dla badaczy ideowych oraz społecznych przemian zachodzącymi w Rosji w ciągu ubiegłych 30 lat, gdyż znajduje się ona (twórczość) w relacji sprzężenia zwrotnego ze stanem świadomości współczesnych Rosjan. Powyższe twierdzenie uzasadnić można następującymi argumentami:

1. Fakt istnienia i nieprzerwanej – wprawdzie w zmieniającym się składzie – (Трой, Троерубов, Пушкина 2005: 226–245) twórczej działalności grupy od 1985 roku do dzisiaj czyni ich twórczość historycznym świadectwem trzech krytycznych dekad w historii Rosji: okresu ‘pierjestrojki’, upadku ZSRR i „bandyckich lat 90.” oraz okresu powrotu na mocarstwowy i nacjonalistyczny kurs, który ma miejsce od początku XXI wieku.
2. Ważnym elementem twórczości Арии były zawsze teksty pisane dla zespołu przez profesjonalnych poetów, Aleksandra Elina i przede wszystkim Margeritę Puszkinę, bystrych i krytycznych obserwatorów rzeczywistości. Teksty zawierają w sobie wiele odniesień do aktualnej rzeczywistości a także do etycznych, społecznych oraz ideowych problemów. Poeci nie unikali również nawiązań do wydarzeń historycznych, literatury i filmu, ich wkład w twórczość grupy jest nie tylko zauważalny, także czyni ją pod tym względem wyjątkową na tle innych zespołów hardrockowych, zadowolających się tekstami krótszymi, uboższymi w treści i znacznie gorzej dopracowanymi poetycko.
3. Ария jest zespołem nadzwyczaj popularnym, nie tylko w Rosji, ale również w całym obszarze postradzieckim. Ten ostatni fakt świadczy, że między jej twórczością a sposobem myślenia czy świadomością odbiorców istnieje silna więź. Twórczość zespołu przemawia do gustów słuchaczy, gdyż najwyraźniej dotyka kwestii dla nich istotnych; koresponduje z ich poglądami na świat i podzielanymi wartościami.

Ostatni argument doprecyzujemy wskazując na konkretne dane. O popularności tej grupy świadczy nie tylko imponująca dyskografia, otrzymane nagrody i miejsce w prestiżowych rosyjskich rankingach (Троерубов 2005: 67–95), ale także zainteresowanie, nie tylko fanów, przejawiające się między innymi wyszukiwaniem danych o zespole w internecie. W tym wypadku argumentem są dane z serwisu Google Trends obrazujące masowe zainteresowanie danym tematem (związane z praktyką wyszukiwania informacji w internecie). Ponieważ współcześnie korzystanie z wyszukiwarek internetowych dla zdobycia wszelkiego rodzaju informacji jest praktyką powszechną, to dane obrazujące, jakiego rodzaju informacje są wyszukiwane i w jakim natężeniu, mają duży walor poznawczy w odniesieniu do zagadnienia powszechnej recepcji śledzonych tematów (Vaughan, Chen 2015: 14–22). Dane pochodzące z Google Trends są względne, to znaczy pokazują nie konkretną liczbę wyszukiwań, lecz zmiany natężenia w badanym okresie i w porównaniu do innych wyszukiwanych tematów i haseł. Wartości liczbowe opisujące natężenie wskazują na różnice między maksymalnym natężeniem wyszukiwania (wartość 100 na skali) a natężeniem minimalnym. Dla naszych potrzeb zbadaliśmy natężenie zainteresowania zespołem Ария w możliwym do zbadania okresie od 2004 roku (jest to zakres, który umożliwia serwis Google Trends) i w porównaniu z „flagowymi” dla gatunku „heavy

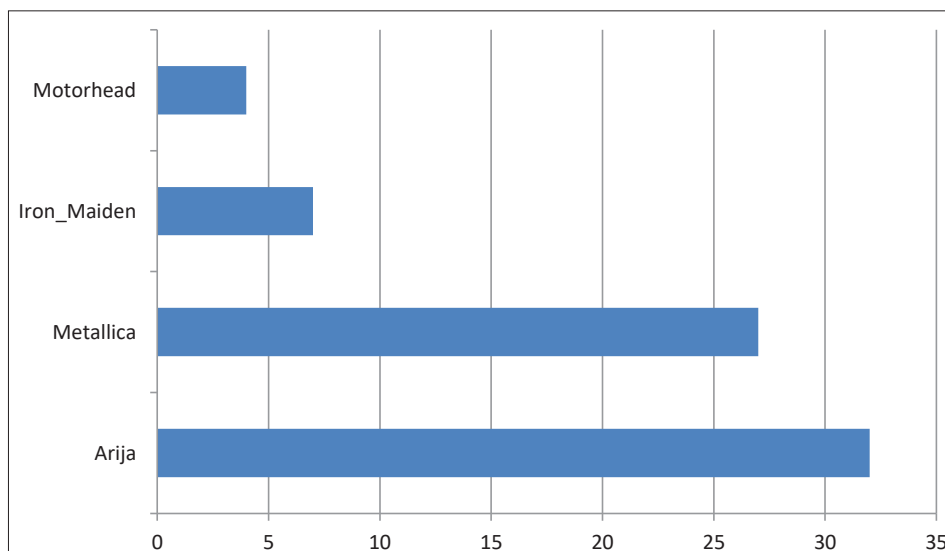
metal” zespołami: Metallica, Iron-Maiden i Motorhead. W efekcie można było zaobserwować zauważalną na wykresie 1 zmienną dynamikę zainteresowania:

Wykres 1. Częstotliwość nazw zespołów heavymetalowych w Rosji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Google Trends

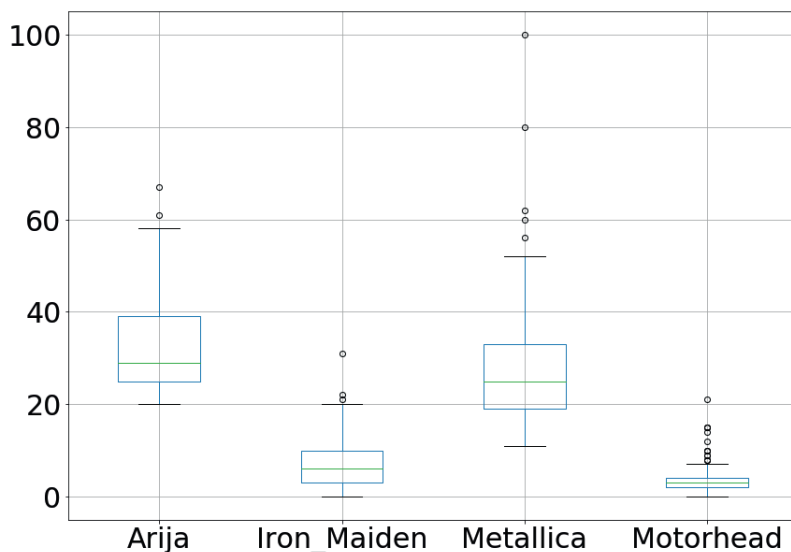
Wykres 2. Wartości średnie

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 1 pozwala prześledzić krzywe natężenia zainteresowanie wspomnianymi czterema zespołami w Rosji, wykres 2 wartości średnie dla Rosji. Ария znajduje się tu na pierwszym miejscu, gdyż, jak można zauważyć na wykresie 1., że choć w krótkich okresach czasu cieszyła się mniejszym zainteresowaniem niż Metallica, to jednak zainteresowanie nią było bardziej trwałym trendem, co ukazane zostało na wykresie 3:

Wykres 3.

Źródło: Opracowanie własne

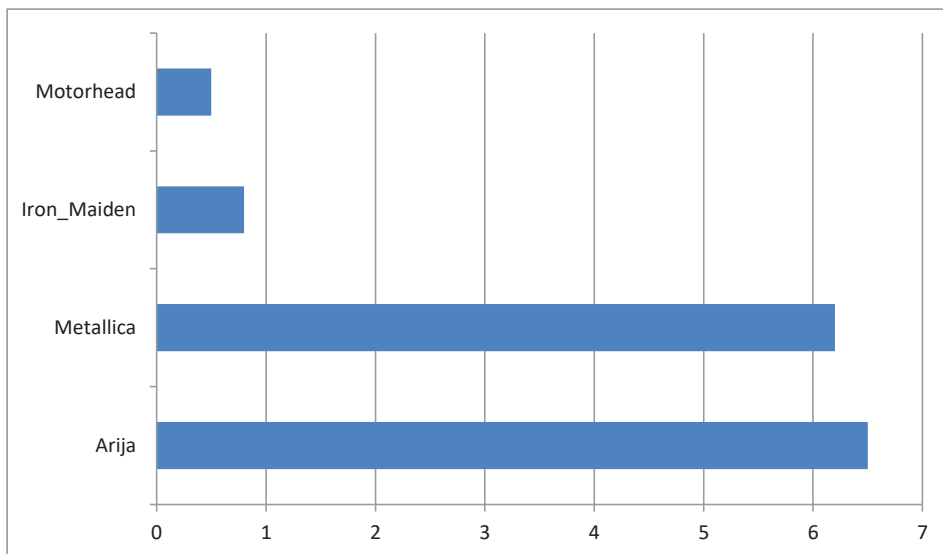
Na wykresie 3. widać odległość wartości średnich od skrajnych, która w przypadku rosyjskiej grupy jest mniejsza niż w odniesieniu do zespołów anglosaskich, zatem zainteresowanie rodzimą grupą było trwalszym elementem życia niż bardziej chwilowe zainteresowanie Iron Maiden czy Motörhead.

Podobnie przedstawia się hierarchia zainteresowania dla wyszukiwań wprowadzanych z terytorium Kazachstanu (wykres 4), Ukrainy (wykres 5) i Białorusi, gdzie wprawdzie Ария nie osiąga takiej popularnością jak Metallica, lecz jest to różnica niewielka (wykres 6).

Oczywiście zainteresowanie rosyjską grupą maleje błyskawicznie po przekroczeniu granic dawnego ZSRR i o ile w Polsce i w Niemczech cieszy się jeszcze pewną rozpoznawalnością, to w rankingach globalnych nie może się równać z trzema wskazanymi wyżej zespołami anglosaskimi. Nas jednak interesuje właśnie przyczyna popularności grupy na obszarze postradzieckim. Ария, na co warto zwrócić uwagę, nie uległa modzie, by wykonywać utwory w języku angielskim kojarzonym najczęściej z heavy metalem, od początku i konsekwentnie posługiwała się językiem rosyjskim. Jej twórczość można potraktować zatem jako narrację docierającą do masowego odbiorcy i będącego przez tego odbiorcę zaakceptowaną. Stąd przekaz

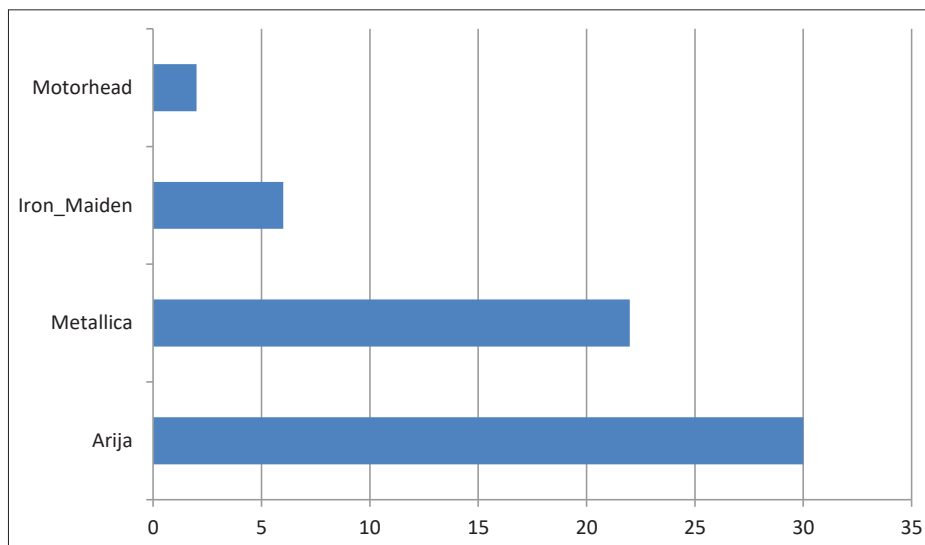
zawarty w tej narracji postrzegamy za istotny dla zrozumienia sposobu myślenia mieszkańców Rosji i dawnego ZSRR.

Wykres 4. Wartości średnie dla Kazachstanu

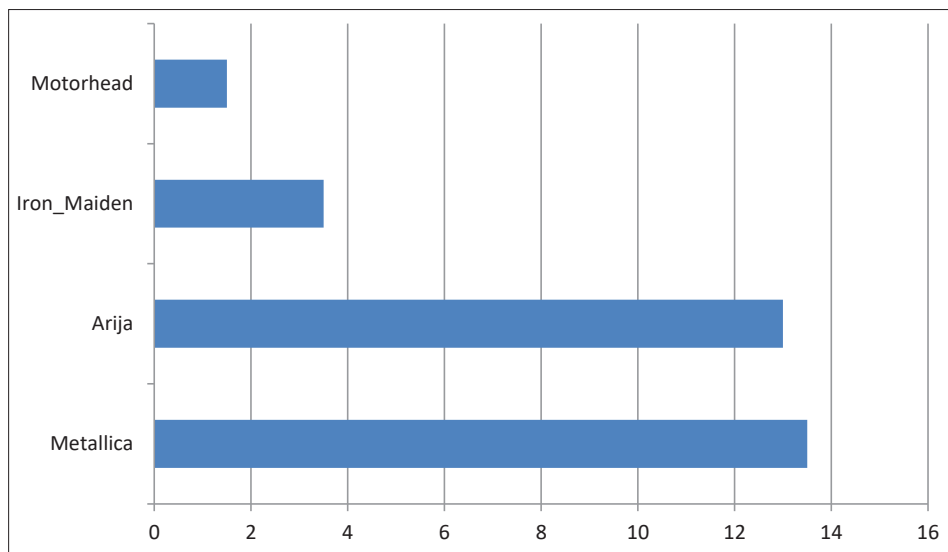
Źródło: Opracowanie własne

Wykres 5. Wartości średnie dla Ukrainy

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 6. Średnie wyniki dla Białorusi

Źródło: Opracowanie własne

W twórczości zespołu funkcjonującego od 1985 roku możemy zobaczyć przemiany mentalności dokonujące się na obszarze Rosji i ZSRR od momentu proklamowania liberalnych przemian Pieriestrojki. Pierwszy album pod znamienym tytułem *Манья величия* (1985, pol. Megalomania, Mania Wielkości, wszystkie tłumaczenia w tekście: Wiktor Werner) zawiera utwory podkreślające perspektywę jednostkową, indywidualne ambicje i marzenia. W szczególności taki charakter ma utwór *Торперо* (pol. Toreador), którego słowa zostały napisane przez M. Puszkina (<http://www.aria.ru>, 2017, A) opowiadający z perspektywy tytułowego toreadora o walce na śmierć i życie na arenie, z której oklaskiwany przez tłum bohater nie jest w stanie zrezygnować z walki, nawet wiedząc, że wkrótce zginie. W utworze powstałym na podstawie słów A. Jelina pod tytułem *Волонтёр* (<http://www.aria.ru>, 2017, B) (pol. ochotnik, wolontariusz, najemnik) podmiotem lirycznym jest żołnierz, który sam wybiera sobie stronę, dla której walczy, i zasady, których będzie w walce przestrzegał. W kolejnym albumie *С кем ты?* (1986, pol. Z kim będziesz?) z indywidualistyczną postawą względem życia wiąże się pewna doza optymizmu wyrażona zwłaszcza w utworze *Встань, страх преодолей* (pol. Wstań i pokonaj strach) w powtarzającym się w rytm energetycznej muzyki refrenie:

Встань, страх преодолей,
Встань, в полный рост,
Встань, на земле своей
И достань рукой до звезд

Wstań, pokonaj strach,
Wstań wyprostowany,
Wstań, i na ziemi swej
Dosięgnij ręką do gwiazd)
(<http://www.aria.ru>, 2017, C)

Podobnie energetyczny, pozytywny charakter występuje w słowach (podkreślonych odpowiednio muzyką) refrenu utworu *Здесь куют металл* (Tutaj wykuwa się stal) oraz pierwszego na płycie *Воля и разум* (Wola i rozum). W tytułowym dla albumu utworze *С кем ты?* (słowa A. Elina) pojawia się jednak refleksja na temat zagubienia jednostki w świecie rozdartym konfliktami i walką w władzę.

Taki charakter ma również album *Герой асфальта* (1987, pol. Wojownik szosy), gdzie perspektywa indywidualistyczna jest utrzymana, aczkolwiek coraz wyraźniej formułowane są zastrzeżenia względem etycznych i psychicznych kosztów zarzucenia idei wspólnotowych na rzecz idei jednostki nieskrępowanej dążącej do wolności. W tytułowym utworze *Герой асфальта* mamy połączenie energetyzującej, optymistycznej w swej dynamice muzyki z gorzką wymową napisanych przez M. Puszkina słów utworu, w których pęd do swobody tytułowego „wojownika szosy” kończy się tragedią, gdy naprzeciw siebie będą pędzić dwie tak samo nieustępliwe, „bohaterskie” jednostki.

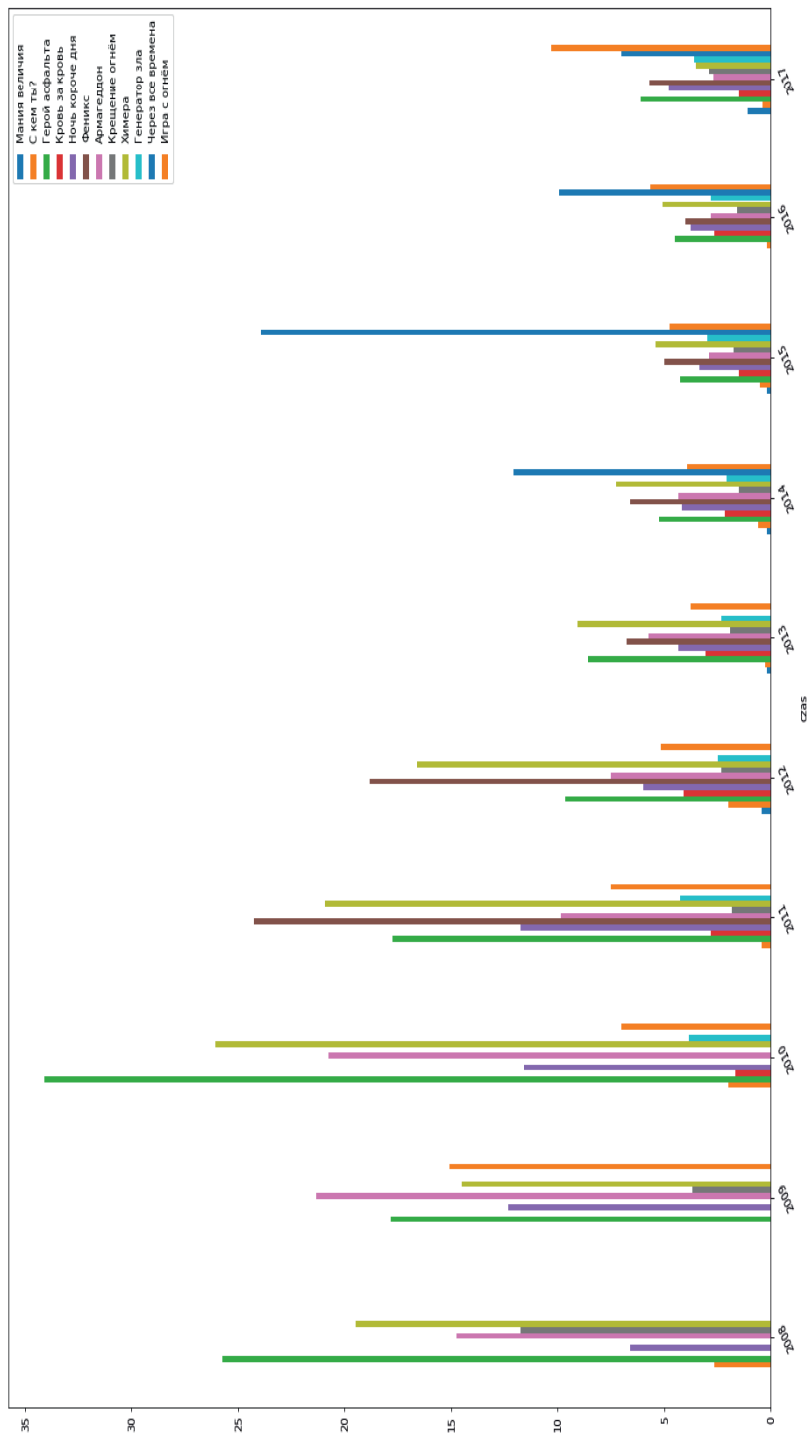
W albumie *Игра с огнём* (1989) pojawia się bardzo wymowny utwór: *Что вы сделали с вашей мечтой?* (Co učiniliście z waszą nadzieją?), w którym znajdziemy wyrażoną wprost pretensję o zaniechanie ideałów, związanych z socjalizmem, na rzecz drapieżnej indywidualistycznej walki o pieniądze. Album jest świadectwem rodzącej się wówczas w Rosji „bandyckiej epoki” lat 90. i w utworze *Раскачаем Этот Мир* (Rozwalamy ten świat) znajduje się nawiązanie do ulicznych gangów terroryzujących ulice rosyjskich miast we wspomnianej dekadzie.

Artyści zespołu widzą zatem problemy swojej rzeczywistości – chaos relacji społecznych, zagubienie jednostki, zanik braterstwa. Czy proponują jakieś rozwiązania?

Przypadającej już na nasze stulecie twórczości Арии znajdzie się kilka utworów, w których będzie się można dopatrzeć wskazówek. Niektóre z nich mają charakter mistyczny, jak w albumach *Химера* (2001) i *Крещение огнём* (2003); inne nawiązują do inspiracji historycznych obecnych szczególnie w najnowszym albumie *Через все времена* (2014), w którym znajdujemy pochwałę kolektywistycznej jednostki „barbarzyńców” i Scytów, a także w utworze, z albumu *Феникс* (2011, Feniks), *Аттила* (Attyla) nawiązującym do znanej postaci wodza Hunów.

Dokonując interpretacji utworów Арии (czy jakichkolwiek innych artefaktów kultury masowej) z perspektywy badań nad kulturą Rosji i rosyjskim społeczeństwem, powinniśmy jednak zadać sobie pytanie, jak dany utwór ma się do stanu kultury (mentalności), którego badaniem jesteśmy zainteresowani? Stąd oprócz tradycyjnej pracy nad interpretacją związanej z wykorzystaniem metod hermeneutycznych, przydatne okazują się badania ilościowe nad kwestią społecznej recepcji badanych przez nas zjawisk, które powinny uchronić nas przed dowolnością wyboru. W pierwszej części artykułu przedstawiliśmy dane świadczące o popularności (rozpoznawalności) zespołu Ария w Rosji i na obszarze postradzieckim dla uzasadnienia podjęcia badań nad twórczością tej grupy, jako mającej w sobie potencjał dla opisywania przemian społecznych i mentalnych w Rosji. Wyszliśmy tutaj z założenia, że popularność oznacza zapotrzebowanie na twórczość zespołu wynikające z kolei z tego, że porusza on kwestie ważne dla swoich odbiorców. W tym momencie opierając się na podobnych założeniach zbadajmy recepcję poszczególnych

Wykres 7. Zainteresowanie albumami Arii, dane z YouTube

Źródło: Opracowanie własne

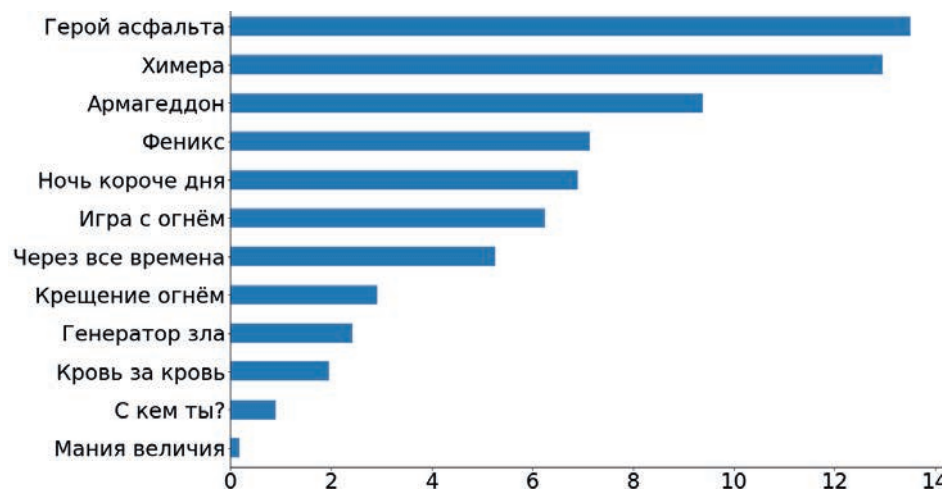
albumów grupy dla wskazania tych, które, ciesząc się największą popularnością mogą najlepiej korespondować z odczuciami swoich odbiorców. Będziemy tutaj korzystać z faktu, że cała dyskografia Арии znajduje się w sieci (głównie na YouTube) a właściciele praw autorskich nie czynią żadnych starań, by ograniczyć do niej dostęp. Możemy zatem domniemywać istnienia powszechnej praktyki zapoznawania się z utworami za pomocą sięgania do wyszukiwarki działającej w serwisie YouTube jako działania poprzedzającego (bądź zastępującego) zakup płyty z muzyką. Stąd dane wskazujące na zainteresowanie konkretnymi albumami grupy traktujemy jako znacząca wskazówkę, na które z albumów Арии powinniśmy zwrócić uwagę.

Ogólne zainteresowanie albumami zespołu (na podstawie wyszukiwań w serwisie YouTube) za lata 2008–2017 ukazano na wykresie 7:

Wykres jest bardzo złożony, gdyż obejmuje zainteresowanie (w serwisie YouTube) dwunastoma albumami studyjnymi, które w całości są dostępne do słuchania. Na podstawie pobieżnego przeglądu możemy stwierdzić, że w świetle tych danych zespół Ария ma już lata swojej największej popularności za sobą, choć nadal jest w stanie zogniskować uwagę na nowym albumie – w tym przypadku jest to wzrost zainteresowania na przełomie lat 2011 i 2012 albumem *Феникс* (2011) i pod koniec 2014 roku najnowszym obecnie albumem *Через все времена* (2014, pol: Przez wszystkie wieki).

Średnie zainteresowanie poszczególnymi albumami za cały okres wyszukiwań na YouTube (2008–2017) wygląda następująco:

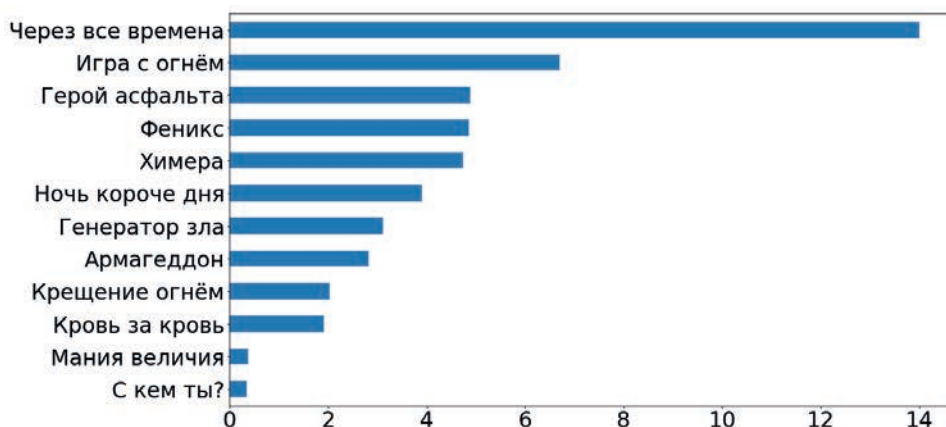
Wykres 8. Średnie zainteresowanie 2000–2017, dane YouTube

Źródło: Opracowanie własne

Przedstawiona na wykresie 8 hierarchia może być jednak niereprezentatywna dla aktualnego stanu zainteresowania (biorąc pod uwagę dynamikę zmienności zachodząca w ostatnich latach), dlatego należy spojrzeć również na odrębną średnią za lata 2014–2017, czyli od momentu pojawienia się najnowszego albumu.

Wykres 9. Zainteresowania w latach 2014–2017, dane YouTube

Źródło: Opracowanie własne

Tutaj możemy zauważyć już przesunięcie najnowszego albumu na zdecydowanie pierwszą pozycję w rankingu zainteresowania, na kolejnych miejscach znajdują się „klasyczny” album z 1989 (*Игра с огнём*, pol. Gra z ogniem) a następnie cieszące się praktycznie tym samym zainteresowaniem *Герой асфальта* z 1987 roku, *Феникс* z 2011 i *Химера* z 2001. Trzy ostatnie albumy w tym zestawieniu znajdują się również w pierwszej czwórce najczęściej wyszukiwanych w zestawieniu sporządzonym za cały okres 2008–2017.

Tematyka utworów zawartych w najbardziej popularnych albumach układa się w pewną opowieść. Najwcześniej wydany (w tych zestawieniach) *Герой асфальта* oraz kolejny chronologicznie album *Игра с огнём* mają charakter krytyczny względem społecznych przemian zachodzących na przełomie lat 80. i 90. w Rosji i ZSRR. W albumie z 1987 roku możemy rozpoznać jeszcze elementy optymistyczne (zawarte bardziej w dynamicznej, rytmicznej muzyce niż w słowach utworów), lecz krytyka kosztów transformacji jest już wyraźnie widoczna. Metaforyczny utwór tytułowy *Герой асфальта* to historia osamotnionego i pozbawionego wsparcia najbliższych (Твой дом стал для тебя тюрьмой./Для тех, кто в доме, ты – чужой) człowieka, który naiwnie oczekiwał zmian (был наивен и ждал перемен) (<http://www.aria.ru>, 2017, D). Jego pęd naprzód opisany metaforycznie jako szaleńcza jazda na motorze jest zatem raczej ucieczką niż dążeniem do jakiegoś wyznaczonego celu, wynika z rozpaczki i naiwności a nie z nadziei na osiągnięcie sukcesu. Bohater oszołomiony prędkością zaczyna wierzyć w swoje możliwości i lekceważyć realność, gdy nagle pojawia się ktoś taki sam jak on jadący naprzeciw. Nikt nie chce ustąpić, nikt nie chce się zatrzymać, gdyż zatrzymać się, to przyznać do klęski – efektem może być tylko tragiczny koniec.

W albumie mamy do czynienia nie tyle z krytyką indywidualizmu co ze wskazaniem na zagubienie i alienację jednostek wrzuconych w taką perspektywę i wyprzedających się z ideałów oraz wartości po to, by przetrwać – ta perspektywa jest

widoczna szczególnie w utworze *На службе силы зла* (Na służbie siły zła), która wspomina o ślepej wierze w to, że „kto źle czyni ma szansę ocaleć” (Только в одно Веровал ты/ Кто правит Злом Может спасти) (<http://www.aria.ru>, 2017, E). W rezultacie ogołocony z tożsamości bohater staje się bezużyteczny dla wszystkich – także dla złych sił, którym służył i które nie chcą już nawet kupić jego nikomu nie potrzebnej duszy (душа как ночь черна / и Дьявол не берет/ Кому она нужна?!).

Krytyczna postawa względem sytuacji społecznej oraz ideowego zakrętu, na jakim znalazła się Rosja uwidacznia się najwyraźniej w pierwszym utworze albumu *Игра с огнём* zatytułowanym *Что вы сделали с вашей мечтой?* (Co uczyniliście z waszym marzeniem), w którym podmiot liryczny zwraca się do modelowego zwolennika przemian ustrojowych, których „ofiara” padł ZSRR: „Nie byłeś zdrajcą, lecz durną pałą, a takich jak ty miliony wokoło” (Ты не предатель, ты жил в дураках / И таких миллионы кругом). Równocześnie możemy wysłuchać zwięzłego poetyckiego opisu przemian społecznych, które wyniosły na szczyt gangsterów i aferzystów: „kto był szczurem – teraz lwem i tygrysem” (Кто был крысой – стал тигром и львом). Przyczyną chaosu jest utrata „marzeń”, czyli ideowego fundamentu państwa, a konsekwencją stan, w którym „za sobą mamy iluzje [kłamstwa – W.W.] a przed sobą mgłę [niepewny los – W.W.]” (Впереди – туман Позади – обман) (<http://www.aria.ru>, 2017, F).

Artyści proponują szereg rozwiązań (posługując się oczywiście metaforycznym językiem poezji i emocjonalnym kodem muzyki) sugerowanych w różnych utworach. Wśród najbardziej popularnych albumów znajduje się *Химера* (2001), w którym znajduje się dość istotny w twórczości Арии utwór *Штиль* (‘sztil’ – cisza morska), o którego popularności świadczy również fakt, że można go wysłuchać nie tylko w oryginalnym albumie, lecz również na wielu składankach i płytach koncertowych. Utwór opisuje dramatyczną historię załogi statku (społeczeństwa) uwięzionego przez tytułową ciszę morską w przestworzu oceanu (czasu?). Przejmująca muzyka podkreśla sytuację beznadziei wyrażoną pięknym poetyckim językiem przez Margaritę Puszkiną:

Между всех времен
без имен и лиц
Мы уже не ждем,
Что проснется бриз!

Zagubieni w czasie
bez imion i twarzy
nawet nie czekamy
przebudzenia wiatru
(<http://www.aria.ru>, 2017, G)

Zdesperowani marynarze pożerają jednego spośród siebie, by zaspokoić swój głód, ich czyn – bluźniercza ofiara złożona z człowieka odmienia jednak los, gdyż wiatr zaczyna wiać... Utwór można interpretować zarówno jako (występującą już wcześniej) krytykę egoizmu – dosłownie pożerania słabszych przez silniejszych (Пушкина 2004: 12–15), lecz również pojawia się tu możliwość zrozumienia go jako dojrzenia znaczenia jednostkowej ofiary w imię przetrwania wspólnoty. Istnieją również popularne interpretacje utworu wiążące jego treść z katastrofą okrętu podwodnego L-141 Kursk (z 12 sierpnia 2000 roku). Utwór ten ponadto jest

jednym z lepiej znanych za granicą Rosji, co wiąże się z jego popularyzacją przez muzyków z grupy Rammstein (Till Lindemann i Richard Kruspe wydali cover "Schtiel" jako singiel w 2003).

Konieczność ofiary podkreśla także utwór *История одного убийцы* (Historia pewnego mordercy) z płyty *Феникс* (2011), którego popularność, według danych analizowanych wcześniej, przylega do popularności płyty *Химера*. Utwór inspirowany książką Patricka Süskinda *Das Parfum – Die Geschichte eines Mörders*, (pol. wyd. w przekładzie Małgorzaty Łukasiewicz *Pachnidło. Historia pewnego mordercy* [1996]), której bohater, obdarzony fenomenalnym węchem, pragnie stworzyć idealne perfumy – eliksir miłości, do czego potrzebne są mu ciała pięknych dziewcząt, z których pragnie wyekstrahować zapach. Już autor powieści przedstawia swojego bohatera jako nie tylko mordercę, lecz również geniusza i artystę (Süskind 1985: 317). Ten moralny relatywizm podchwytuje M. Puszkiną i muzycy zespołu, którzy w swoim utworze podkreślają nie tylko mrok duszy mordercy, lecz również jej niezmierną „głębię” i przepalającą tę duszę „zabójcze pragnienie miłości” (Тайны глубин Темной души Вряд ли при жизни узнаешь,/ Выдохнет тьма, Выкрикнет свет Жажда любви убивает!) (<http://www.aria.ru>, 2017, H).

W tytułowym utworze albumu poświęconym mitycznemu Feniksowi ptakowi, który ginie i odradza się w ogniu, podkreślone jest znaczenie ofiary złożonej z samego siebie. Znów metaforyczny poetycki język M. Puszkińskiej zaakcentowany szybką przejmującą muzyką, buduje nam obraz życia i światła rodzących się z śmierci i bólu:

Жить, чтоб сгореть,
И сгореть, чтобы жить,
Не заблудившись во тьме,
Время придет,
За собой позовет
Феникс, рожденный в огне.

Życ aby spłonąć
spłonąć aby żyć
nie zabłądziwszy w mroku.
Przyjdzie też wiek co wezwie z nicości
Feniksa narodzonego w płomieniach.
(<http://www.aria.ru>, 2017, I)

Kolejny utwór z albumu, poświęcony postaci wodza Hunów, jest zarazem pomostem z najnowszą płytą, w której ważną rolę odgrywają Scyci (wymienieni wszelako z nazwy i tutaj). Muzyka utworu brzmi epicko i bohatercko, co konfliktuje ją nieco ze słowami skrywającymi bardziej ironiczne i niejednoznaczne przesłanie. W utworze wyeksponowana jest zarówno siła, jak i szpetota ciała i ducha Attyli. Refren wszelako (silnie zaznaczony muzyką) akcentuje dziką, straceńczą radość walki, w której barbarzyństwo ukazuje swoją wyższość nad cywilizacją:

Над нами синего неба флаг,
Нет страха в блеске холодных глаз!
Нет правил в этот рассветный час,
До заката смерть рассудит нас.

Nad nami sztandar błękitnego nieba,
Nie ma już lęku w błysku zimnych oczu!
Nie ma już praw w tym czasie zagłady,
Do zmroku śmierć rozsądzi nas.
(<http://www.aria.ru>, 2017, J)

Klimat zbudowany w utworze *Attyla* jeszcze wyraźniej zaznacza się w najnowszej (i w ostatnich trzech latach najbardziej popularnej w świetle danych z YouTube) płycie Арии. W pierwszym, tytułowym utworze: *Через Все Времена* (Przez wszystkie czasy) bardzo szybka, dynamiczna i jednocześnie harmonijna muzyka podkreśla jego heroiczną wymowę. Zauważalne jest akcentowanie perspektywy konsekwentnie kolektywnej co stanowi pewne novum w twórczości zespołu wcześniej podkreślającej problemy jednostki bądź relacje jednostki do ogółu. Tutaj podmiot liryczny jest ewidentnie zbiorowy i głoszący pochwałę siły kolektywnego zespolenia dusz w barbarzyńską walczącą wspólnotę:

Гривы коней заплетал в косы ветер,
[...].
Нет городов, нет богатства земного,
есть только степь и могилы отцов.
Кто тронет их – будет рад быстрой смерти,
в нас кровь и сила богов!
Скифы! Да, мы варвары и темны лицом.
Вихрем к пропасти или к вершинам унесем.
Нас называли и тьмой, и проклятьем,
страх убистрял поступь пришлых солдат.
Знали они – мы сильны и бесстрашны
здесь и сейчас, и всегда!

Через все времена,
Где сошлись свет и тьма,
Мы летим над землей
В новый век грозовой!

Końskie grzywy splata wiatr.
[...]
Nie ma już miast i bogactw
tylko step i ojców groby
kto ich dotknie zatęskni do śmierci!
W nas jest krew i siła bogów!
Scyci, Tak barbarzyńcami my z ciemną twarzą!
Niesie nas wicher nad głębiną i górą.
Nazywają nas ciemnością i przekleństwem!
Strach wzmagą ich ucieczkę.
Wiedzą, że my silni i nie znamy lęku.
I tu i teraz i zawsze!

Poprzez wszystkie czasy
gdzie ciemność łączy się z blaskiem
Gnamy nad Ziemią
W nowy wiek, burzy czas!
(<http://www.ilyrics.ru/aria>, 2017)

Podsumowując rozważania, należy wskazać na to, że analiza twórczości zespołu muzycznego (heavy metal) Ария zgrupowanego pod kątem jej rozpoznawalności

(według danych Google Trends i statystyk YouTube) ukazuje przemiany w postrzeganiu rzeczywistości zachodzące w Rosji w latach 1986–2016. Zauważalny, na przełomie lat 80. i 90., wzrost znaczenia kategorii indywidualistycznych (odwołujących się do idei wolności i samostanowienia jednostki) spotyka się z krytyką akcentującą emocjonalne i społeczne koszty indywidualizmu (egoizm, relatywizm moralny, alienacja i zagubienie) i możemy zaobserwować stopniowy powrót kategorii kolektywistycznych.

Bibliografia

- Adorno Theodor. 1992. *Culture Industry*, London–New York.
- Gans Herbert. 1974. *Popular Culture And High Culture. An Analysis And Evaluation Of Taste*. New York.
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/torero.html> 2017, A [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/volonter.html> 2017, B [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/vstan.html> 2017, C [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.ilyrics.ru/aria/7206-ariya-cherez-vse-vremena.html> 2017, D [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/nasluzhbe.html> 2017, E [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/chtovy.html> 2017, F [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/shtill.html> 2017, G [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/phoenix/hist-assa.html> 2017, H [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/phoenix/phoenix.html> 2017, I [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/phoenix/attila.html> 2017, J [dostęp: 30.11.2017].
- <http://www.aria.ru/publications/albums/lyrics/gerojasf.html> [dostęp: 30.11.2017].
- Kidd Dustin. 2014. *Pop culture freaks: identity, mass media, and society*. Philadelphia.
- Storey John. 2003. *Inventing popular culture: from folklore to globalization*. Oxford–Malden.
- Süskind Patrick. 1996. *Pachnidło. Historia pewnego moredercy*. M. Łukasiewicz (przeł.). Warszawa
- Vaughan Liven, Chen Yue. 2015. „Data Mining From Web Search Queries: A Comparison of Google Trends and Baidu Index”. *Journal Of The Association For Information Science And Technology*. January 2015.
- Пушкина Маргарита. 2004. *Ария Маргариты*. Москва.
- Троегубов Виктор. 2005. *Ария 100 страниц. Полная история к 20-летию группы*. Москва.
- Трой Дилан, Троегубов Виктор, Пушкина Маргарита. 2005. *Ария. Легенда о Динозавре*. Москва.

Streszczenie

Artykuł dotyczy wymowy twórczości zespołu Arija w kontekście badań nad przemianami we współczesnej kulturze rosyjskiej. Interpretacja przekazu zawartego w twórczości została poprzedzona badaniami popularności zespołu z wykorzystaniem danych statystycznych dostarczanych przez serwis trends.google. Wyniki badań świadczą o relacji między przekazem zawartym w twórczości Arii a postrzeganiem świata obecnym wśród jego odbiorców. Zauważalna w twórczości zespołu ewolucja od wartości indywidualnych poprzez krytykę egoistycznego indywidualizmu do wartości kolektywnych jest zatem związana

z stanem świadomości obecnym w rosyjskim społeczeństwie i rosyjskiej kulturze czasów współczesnych.

The work of Aria heavy metal band in the context of research on contemporary Russian culture

Abstract

The article deals with the meaning of Aria's works in the context of research on the changes in contemporary Russian culture. Interpretation of the message contained in the works was preceded by research into the popularity of the band using the statistics provided by trends.google. The results show the relationship between the message contained in Aria's work and the perception of the world present among his audience. Noticeable in the work of the team, the evolution of individual values through the criticism of egoistic individualism to collectivist values is therefore connected with the state of consciousness present in Russian society and Russian culture of modern times.

Słowa kluczowe: heavy metal, Arija, kultura masowa, Rosja, Google Trends

Keywords: heavy metal, Aria, mass culture, Russia, Google Trends

Wiktor Werner – profesor nadzwyczajny w Instytucie Historii UAM. Zainteresowania naukowe: metodologia historii, historia historiografii, historia nauki (XVIII–XX w.) i historia kultury masowej (XIX–XXI w.). Autor i współautor sześciu książek: *Sokrates oskarżony. Tożsamość nauki między sacrum a profanum*. Kraków 2015, *Wprowadzenie do historii*, Warszawa 2012; *Historyczność kultury. W poszukiwaniu myślowego fundamentu współczesnej historiografii*, Poznań 2009; *Od duszy do świadomości, od jednostki do społeczeństwa. Szkice z historii intelektualnej*, Poznań 2008 [wspólnie z Iwoną Werner]; *Kult początków. Historyczne zmagania z czasem, religią i genezą. Szkice z historii historiografii polskiej i obcej*, Poznań 2004. [wspólnie z Violetką Julkowską], *Contemporary Lives of the Past*. Poznań 2018.